

מספר 3 - שאלון בן כנזר פתח

מאת: בן-ציון יצחק זלמן

1) חוקי משיב פוסק ג:ג

המן, ודין פעמים המן במגילה כמניין (ולחוט"א"ש), לכן במזמור בקום עלינו (תהלים קכד) ג' פעמים אזי והם בני ד"ן. וכן נ"ד אותיות מן ואת פרשנותא עד (זחא"מ)

2) חוקי פל ג:ג

נ"ד פעמים אסתר במגילה ואחר הדסה, כן נ"ד המן במגילה ואחר ממוכן. נ"ד המן ודי' ורש הרי נ"ח, כן מרדכי במגילה, גם את זה לעמת זה (קהלת ז). נ"ח פעמים מרדכי ובי' בלשן פל) הרי סי', לברכו בסי' אותיות בכרכת כהנים, לכן אמרעט ברוך מרדכי היהודי.

3) כרכום ב"ס ש' סימן 88
כרכום עשירי (ע) עמ' 88
כה שאלה פ"ג

כתב הגר"א לומר בעל הנסים של פורים, השבחת לו גמולו על ראשו. כדי שיהיו נ"ד תיבות, כמנין נ"ד פעמים שהחבר המן במגילה, וכנגד נ"ד אותיות שיש בשמות עשרת בני המן, וצריך ביאור.

4) כי קל ש"ל

ו וְאֵלֵי הַנְּהָה נִתְּתִי אֶתְּוֹ אֶתְּ אֶהְלִיאֵב בְּנֵי־אֶחִיסָמֶד לְמִטְהָה...
דָּן וּבְלֵב פְּלִיחֶכֶסֶלֶב נִתְּתִי חֻכְמָה וְעָשׂוֹ אֶתְּ פְּלִיאָשֶׁר צְוִיתָהּ;

5) יקרא ע"כ

דמי מרדכי. כשפמד פליכס המן. והשנות לו את גמולו על ראשו. שאריך לטות ל"ד תיבות כנגד ל"ד המן ככתוב במגילה ונ"ד אותיות שנשפרת נ"ד המן:

6) לך ולהורת נתן בלבו הוא ואהליאב
בן-אחיסמד למטה-דן;

7) משה אהרן קוק ע"כ

וכתב האר"י ז"ל
צנפני יונה [ה"ג סי' יח] שיש ד"ן פעמים
המן צמגילה, וכנגדו ד"ן פעמים ג' מרדכי

8) (באשית טו טז) ובני דן חשים. אמר הקדוש ברוך הוא יבוא וינדונו לו, שלא יהו מבזין אותו ושלא יהא אדם רוחו גסה עליו לסי שהגדול

אמר ר' חנינא בן פיז איך לך גדול משבט יהודה, ואיך לך ירוד משבט דן שהיה מן הלחינות, ומה קתיב בו

הקטן שוין לפני המקום. בצלאל משל יהודה ואהליאב מדן (הוא מנדונו לו). אמר ר' חנינא הגדול והקטן שונים. "לעולם אל יהא אדם מניח בצרו". המשכן בשני שבטים אלו נעשה וכן המקדש, שלמה מיהודה, וחירם (מלכא י"ח) בן אשה אלמנה ממטה נפתלי.

9) כרכום ב"ס ש' סימן 88

10) (ולא עה, אלא שבמשכן כתוב על בצלאל משבט יהודה ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה בתבנה ובדעת. ואילו בביהמ"ק כתוב על חירם משבט דן. ומלא את החכמה ואת התבנה ואת הדעת).

11) סוכה פ"ג ע"ב

קעד) כיון דחמא לפנחס, פרח באורא, ותרין בנהוי עמיה, יונס וזמברוס. ואי תימא, הַא מִיתוּ בְּעֹבְדֵי דְעַגְלָהּ, דְהָא אֵינָן עֲבָדוּ. אלא הכי הוה דאי, דא הוא דכתיב, (ח) ויפול מן העם ביום ההוא כשלושת אלפי איש. וכי לא הוה ידעי חושבנא זעירא דא, הרי כמה חושבני; אחרנין, רמאין עלאין ורברבנין. ידע קרא לממני, והכא כשלושת אלפי איש. אלא אינון בני דבלעם, יונס וזמברוס, דהוה שקלי כשלושת אלפי איש.

קעה) אלא ההוא רשע, כל חרשין דעלמא הוה ידע, ונטל, אופי הכי חרשין דבניו, דהוה רגלין בהו, ובהו טאס האטלק. פנחס חמא ליה, דהוה ביג חד טס באורא. והוה מסתלק באורא מעינא. רמא קלא לבני חילא. אמר אית מאן דידע למפרח אבתריה דהווא רשע, דהא בלעם איהו, חמו ליה דהוה טאס. קעז) צליה בריה דשבטא דדן, קם ונטל שלטנא דשליט על חרשין, ופרח ב בתריה. כיון דחמא ליה ההוא רשע, עבד ארתא אחרא באורא, ובקע חמש אורין בהווא ארז, (ט) האטלק, האתכסי מעינא, כדן אסתכן צליה. בהווא שעטא, הוה בצערא דלא הוה ידע מה יעביד.

שטפונז קעז) רמא ליה, קלא פנחס ואמר, (י) טולא דתגינייא דרבעין על כל חוין. הפך (ח) במויך. מיד ידע וגלי ההוא אורא, ועאל לגביה. מיד אתגלי, ונתתו תרוייהו קמיה דפנחס.

5) חוקי משיב פוסק ג:ג

משה בגי' זה המן. אמרה בגי' נ"ד, כי נ"ד פעמים המן במגילה, וכן נ"ד אותיות בבני המן, וכן בשיר המעלות אוי המים (תהלים קכד) נ"ד תיבות (ז) במזמור ט), וג' אוי בסוסק בגי' נ"ד.

קעה) תא חזי, ההוא רשע כתיב ביה וילך שמי, דא הוא עליך דדרגין דיליה, תורא דכורא. צליה נטל תרין, דכר ונוקבא. ובההוא שליט עליה, בגין דשלטט דשליט עלייהו נטל, ואתכפין קמיה. ודא הוה (ט) שפיפון עלי ארת. על ההוא ארת, דעבד ההוא רשע. דכתיב יהי דן נחש עלי דרך, דא שמשון. שפיפון עלי צליה.

קפט) הנרשק עקבי סוס, דא עיריה, דהוה בהדיה דדוד, דהוה אתי מדן, ובגנייה, תליא גבורתיה בוד. דכתיב (י) ויעקר דוד את כל הרכב. ויפול רוכבו אחור. דא שריה, דזמין למיחי בהדי משיחא דאפרים, ואיהו הוה משבטא דדו. חמין איהו למעבד נוקמין וקרבין בשאר עמין. וכד דא יקום, כדן מחכא לפורקנא דישאל, דכתיב (יא) לישועתך קייתי יי. ואעיג דאוקמה להאי קרא, אבל ברירו דמלה כמה דאתמר, וכמה דאוקמה. ועל דא אתא קרא ואוכח. (יב) כיון דנחת ההוא רשע לקמי פנחס, אמר ליה, רשע, כמה גלגולין בישין עבדת, על עמא קדישא. אמר ליה לצליה, תא וקטליה, ולא בשמא, ולא אתחזי האי, לאדכרא עליה קדושה עלאה, בגין דלא תיפוק נשמחיה, ותחליל במלין דדרגין קדישין, ותחקיים ביה מה דאמר תמות גפשי מות ישרים. (יג) דהוה (ט) חקיק עלוי תורא מהאי סטרא, ותורא מהאי סטרא. איל פנחס, בדיליה (ט) קטול ליה, ובדיליה ימות. כדן קטל ליה, ויכיל ליה. דכך ארחוי דההוא סטרא, מאן דאול אנתראה, בה ימות, ובה תפוק נשמחיה, ובה תחליל. והכי מית בלעם, ודייני ליה בדינין בההוא עלמא, ולא אתקביר לעלמין. וגרמיו כלהו אתרקבו, ואתעבידו כמה תיין מזוהמין, מנוקי שאר בריין, ואפילו תולעתין דחו אכלי (ט) בשריה, אתהדרו חייין.

היה הסדר להיפך, ששבט דן היה המתחיל ושבט יהודה הגומר, וכמ"כ גבי הריגת בלעם, היה צליה בריה דשבטא דדן המתחיל, ופינחס הגומר. כדאיתא בהור הגיל.

ולכאורה הדברים מתמיהין, שהרי בכל מקום אנן מוצאים בדברי רז"ל גרותו של שבט דן.

כי קרא כח י"ח

י"ח אשר קרה בקרבך ויזנב בך פלי הנחשלים אתריתך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים:

י"ז כי קרא כח קקקא

כל הנחשלים אחריך, רבי יהודה אומר כל מי שהיה נימוח צוהיה נישול. רב נחמן אומר כל מי שהיה הענן פולטו היה נישול, ורבנן אמרו שבטו של דן שפלטן הענן שהיו כולן עובדי ע"א.

י"ח כי קרא כח קקקא

ח. ויכור עמלק מארץ הנגב וקפץ כלילה ההוא אלף ושלש מאות מיל, ומפני המריבה שהיתה בין עשו ובין יעקב²⁷ בא ועשה מלחמה עם ישראל ברפידים והוא לקח והרג אנשים מבית דן, שהענן לא קבל אותם מפני העבודה הזרה אשר בקרבם²⁸.

י"ח כי קרא כח י"ח

י"ח. אשר פגשו אתכם בדרך והיה הורג בכם כל שהיה מהרהר לסוד מאחרי מאמרי²⁹, הם האנשים משבט דן אשר היה בידם עבודה זרה והיה הענן פולט אותם²⁶ ומבית עמלק קבל אותם וחתך מקום גברותם וזרק למעלה²⁷, ואתם בני ישראל הייתם עיפים ויגעים מרוב שעבוד מצרים ומפחד גלי הים²⁸ אשר עברתם בתוכם ולא יראו בית עמלק²⁹ מלפני ה'.

י"ח כי קרא כח י"ח

כל הנחשלים אחריך. בנימטריא זה היה שבטו של דן י"ח (ס).

י"ח כי קרא כח י"ח

יח (יד) הנחשלים אותיות נחש מילה שהיו מחתכין מילות של שבט דן שנמשל לנחש יהי דן נחש שהענן פלטן מאחריהם וזהו הנחשלים אחריך. לקוטי גאוני קמאי אשכנו כ"י:

י"ח כי קרא כח י"ח

מא. ויהי בעת הבקר ויקח בלג, את בלעם ויעליהו לרמת היראה של פעור²⁷ וירא משם מחנה דן שהלכו בקצה העם שנחשפיה²⁸ מתחת ענני הכבוד²⁹.

י"ח כי קרא כח י"ח

י"א. א. ויהיו רשעיה העם כמצסערים² מכותנים³ והוגים רע לפני ה' וישמע לפני ה' ויתר אפו ותבער אש לוהטת מלפני ה' ותשקן⁴ מן הרשעים אשר בקצה המחנה של בית דן אשר יהיה במסל אתם.

י"ח כי קרא כח י"ח

י"ח בים צדה והבה בים גלים איד יתמן זה פסלו של מכה

י"ח כי קרא כח י"ח

קס. (נט, ט) גור אריה יהודה. (כ"ו) שיטה חדשה לברכ"י) זה משיח בן דוד שיצא משני שבטים אביו מיהודה ואמו מדן ושניהם נקראו אריה שנאמר גור אריה יהודה ודן נקרא גור אריה שנאמר (דברים לג כב) דן גור אריה.

י"ח כי קרא כח י"ח

כיון שדעו למערת המכפלה אתא עשו קא מעבד אמר לך (מבטא קרית הארבע היא חברון) ויאמר רבי יצחק קרית ארבע ארבע זוגות היו אדם וזוהי אברום ושרה יצחק ורבקה יעקב ולא היה איהו קברה ללאה ברידה והאי דפיש דדי הוא אביו ליה וכתתה אמר ליה נדי חבני בכירותא פשיטתא מי זכני אמרו ליה אין דכתיב (בקברי אשר כרתי לי וא"ר יוחנן משום רש בן יצחק) אין כוונה אלא לשון מכירה שכן בבבלי הים קורין למכירה כוונה אמר ליה רבא ליה איתתא אמת ליה איתתא בארעא דמצרים היא ומאן נחיל נחיל נפתלי וקלל כי איתתא דכתיב (נפתלי אילנה שלוחה הנותן אמר שפר א"ר אבדו אל חקרי אמרי שפר אלא אמרי ספר חושים בריה דדן חמן הוה ויקח ליה איתתא אמר ליה מאי האי ואמרו ליה קא מעבד האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים אמר ליה ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים דא אבי אבא מוטל בביון (שקל קולפא מחיה ארישה נחן עניה ונפלו ארעא דיעקב פתחוהו יעקב לעניה ואחך והיינו דכתיב (ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בים הרשע

קס"ג כי קרא כח י"ח

ביהודה בהרועי המלחמה. מירושלמי¹⁰ על גזרה¹¹ על יהודה לפי שמסורת בידם מלחמתם שהיה הרג עשו וכתמי (מלחמת עט) ידן בעורף אויבן ותמל נמי בספרי¹² ידיו לכ לו בעטה שהרג את עשו ונסוף פ"ק דקטופה (ף יג) דלמנן שושים קן קן שקל קולפא ומסייה ארישה דעשו ותמרו עיניה ונפלו לכרעיה דיעקב שמח לא מנן עלושה הסאה עד שמח עליו יהודה והרגו:

י"ח כי קרא כח י"ח

הנה אם בבין המשכן והמקדש היה שבט יהודה המתחיל ושבט דן הגומר, אבל בהריגת עשו

וְשֵׁי חִיִּים יִצְבֹּהוּ

אשר שאל ונמך לו היה, ו"ח ולא כשר לך למעמד כן כאלו היה חמיב לא יהי וכל משל הזה על עגל המדבר ועל שאר עכו"ם שענדו שנטו של דן במדבר כמו שמכוב כל הנחשלים אחריו (דברים כה) ומלינו בפסיקתא זה שנטו של דן שהעני פולטו שהיו כולם עובדי עכו"ם:

אָמַר כְּלוּמֵי קְדוּב

השלושה אבנים שברגל מצוה דן לשם שבו אחלפה אינם בניע שחי ביחוקאל לא חשיב איתם כירן נקרא נחש וכתוב דובר שקיים לא יבן לגר עיני (כדי דף) !

בְּשׂוּק הַיָּם עַל הַיָּם

מעטה, הרי יש להתפלא היאך זכה דן לכל השבח הזה.

הַרְדָּוָה וְיִצְבֹּהוּ

כה וְנָסַע דָּגְל מַחְנֵה בְּנֵי־דָן מְאַסֶּף לְכָל־הַמַּחֲנֵת לְצִבְאָתָם וְעַל־צִבְאוֹ אֶחָיוּעֵזַר בֶּן־עֲמִישַׁדָּי:

עַל הַיָּם

(כה) מאסף לכל

המחנות. תלמוד ירושלמי (עירובין פ"ה ה"ב) לפי שהיה שנטו של דן מרובה באוכלוסים ו היה נוסע באחרונה, וכל מי שהיה מאחד דבר היה מחזירו לו. אית מאן דאמר כתיבה היו מהלכין, ומפיק לה מן כאשר יחנו כן יסעו (לעיל נ י). ואית דאמרי כקורה היו מהלכין, ומפיק לה מן מאסף לכל המחנות:

אֹמְרֵי כֹּה הָיָה הַבְּשׂוּק בֵּית יִשְׂרָאֵל שָׂדֵה יִשְׂרָאֵל

ברם דה גילה לנו מהרין ז"ל מברסלב. שפירש דבר רש"י עה"פ (במדבר י כיה) תסע דגל מחנה בי דן מאסף לכל המחנות, שהיה נוסע באחרונה, וכל מי שהיה מאחד דבר, היה מחזירו לו עכ"ל. ומה הן האבודות שאיבדו, אלא הן הן הנפשות הנדחות האבודות שאין להם חודש ומבקש. וכדכתיב (יהושע י ו), צאן אבודות היו עמי, דעהים התעום, שובבים מהר אל גבעה הלכו, שכחו רבצם. וכתוב (יחזקאל ל"ד ב'), הרי רעי ישראל וגר. את הנחלות לא חזקתם, ואת התורה לא השבתם, ואת האבודות לא בקשתם וגר. ותפוצצתו מבלי דעה, ותהינה לאכלה לכל חית השדה וגר ואין חודש ואין מבקש ע"כ. ואילו שבט דן היה מטפל בהם להתחזק למוטב. ומשום כך היה עמלק שתאו ותנצקם בו, על שהיה מוציא בלעו מפיו עתהה"ק.

והנח כך הוא דרכו של עולם, שאלה המתעסקין בה להתחבר לרשעים ולטפל בהם להחזירם למוטב. נחשדים הם בעיני הכל, ומטילים בהם שקצים. והם מוקצים בעם. והדבר רמז במשנה פ"ב ראבות, הרי שקדד ללמוד מה שחשיב לאפיקודוס (כך היא גירסת הר"ח בסנהדרין ל"ח ב'), דע לפני מי אתה עמל, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ע"כ. כי מבני אדם לא תקה לגמול וכבוד על מעשך. והלואי שלא יסקלך. וכך היה מעשה עם שבט דן. וכן מצינו בכני גר ובני ראובן, שנתעסקו בהכנסת קליפת נגה לקדרשת א"י, כמ"ש האר"י הגר"א. תחשוד ע"י משה ואח"כ ע"י פינחס הנשיאים כשכנו המזבח הגדול למראה (יהושע כ"ב). אכן כאן החשד לא היה בכדי, כי באמת נרבך שבט דן הושפע מהרשעים שנתחברו עמהם כדי להחזירם למוטב, וכדרך שהיה עם חנוך, שכתב רש"י עה"פ (בראשית ה' כ"ג) ויתהלך חנוך, צדיק היה וקל (ס"א וקבל) כדעתו לשוב להרשיע, לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו וכו'. וכיארנו בהערה לסי' כ"ה, שהואיל נתעסק עם בני דודו הרשעים להחזירם למוטב, הושפע ע"י התקרבותו והתחברותו עמהם, וכדאיתא בפרד"א כל מי שהוא הולך עם הרשעים, לקח מדרכיהם ממעשיהם הרעים. ובאדר"ג פ"ט אל תתחבר לרשע אפילו לקרבו לתורה ע"ש. אבל הקב"ה שבתן לב וכליות ודע שכותנם היתה לש"ש, אלא שנכשלו מבלי משים, הוא יח' משלם להם שכר פעולתם וחולק להם כבוד.

בְּבֵקֶת בְּצִקְרָא אֱלֹהִים קָב

[קכ] מי שמזכה לחייביא אי אפשר שלא ידבק בו מאומה, וכידוע המשל על זה ממי שגורף ביבין. [ובזה יובן צחות לשון רז"ל (שמו"ר ר"פ וארא) נוח היה לשלמה להיות גורף ביבין כו' עיין שם במדרש²³.

כִּי הָיָה לְיָם

(ו) דנני אלהים.

דנני ומיינני ס, [דנני] וְזָנְי:

בְּבֵקֶת בְּצִקְרָא אֱלֹהִים קָב

(רפ"ה העיר ח"א, כי יש רמז לדבר בפ' רצא (ל' ו) ותאמר רחל יצני אלהים (פירוש"י בשם המדרש, יצני וחיבני חביני) וגר. על כן קראה שמו דן.)

אֱלֹהִים יִצְבֹּהוּ

ח"ד שמשון בעינו מרד שאמר "ראבד שמשון אל אביו אזהר קח לי כי הוא ישה בעני לפיכך נקדו פלשתים את עיניו שאמר "ראבדהו פלשתים ונקדו את עינו
א"ד יחזק רבי רבי אבי מלמד שהיתה שכינה מקשיקת לשון
מת כתיב רבא לשעמו במהרה דן וכתוב התם "פעמין ורמין" בין צדקה ובין
אשתאל

בעל הנסים של פורים, כנגד נ"ד פעמים
שמחבר המן במגילה, וכנגד נ"ד אותיות שיש בשמות
עשרת בני המן. והוא לרמז לשבט דן שהוא הוא
הלחם הסמך בעמלק, והוא המוציא בלעו מפיו
וכמשי"ג.

ז. וידע שכנגד י"א אחרון שבס' תבא. והנה כתיב התם
ועז הלום ואמר אל כל איש ישראל קול רם, קול רם בנימי
עשו. רם בנימי עמלק, להכניע כחם.

מלכות אלקים מוכים מצ' כ"ו

נמצא שלמ"ד כקורה היו הולכים הי' שבט דן כולו
הולכים לאחרונה. והגם שבמצב חנייתו שהוא
העיקר אז הוא שבט החשיעי והארז"ל מיחסו לחודש
סבת, אבל בזמן נסיעה שזה מרמז על זמן הגלות
שעדיין לא באו אל המנוחה ואל הנחלה והם במצב
של יהיה בנסוע הארון, אז הם מכוונים לאדר; זמן
החשך וההסתר, והחודש אשר הישרעה שלו לא אירע
בתוך ארץ ישראל אלא בארץ עילם מתוך הסתרה
העלם, ולא כימי גילוי ואורה כמו ניסן. ובתרגום
זנתן בענין הדגלים איתא שעל דגל מחנה בני דן הי'
כתוב "שוכה ד' רכבות אלפי ישראל". ומשמע שהוא
כמו תפלה שיהיו במצב של "ובנחה" ולא של "יהיה
בנסוע". ולאידך מ"ד שכתובה היו הולכים אז נמצא
שחלק משבט דן לא די שלא היו על מקומם אלא
שהיו חוץ ומאחורי הסידור של י"ב שבטים.

פ"א מצ' כ"ז

יהודי הנחשל! דן המרחק!
הקיצה ורנן והתקרב לתוך חיק אביך שבשמים ושמח
בנקודת לכן, עם עצם הלח שלך. שמח בנקודת
אלקות שכך כי פורים הוא יום טוב לנחשלים. נאום
ד' אלקים מקבץ נדחי ישראל, עוד אקבץ עליך
לנקבציו.

פ"א מצ' כ"ח ודוקא

חשים בן דן החרש שלא הריגש, הוא הוא המכה את
עשו שודשו של עמלק והמן, כי למענו הוקבע פורים.
ומי שהוא נמוך ביותר, ונפלט ביותר, ורחוק ביותר,
דוקא הוא שייך לפורים ביותר. כי גם למעלה
השמחה עמו ביותר כדוגמת בן אבד ומיזאש ששב
אל אביו.

מלכות אלקים מוכים מצ' כ"ט

ארבע אותיות ארנ"י שתיים דין והם דין ושתיים חס"ם שהם א"י. לכך
אמר משה שלח נ"א ביד אותיות דין יכנסו בין שתי אותיות א"י
לסוף הדין. והוא שלח נ"א ביד תשלח. כי כשהיו במצרים גלתה עשרת שם
השכינה שהיא שם ארנ"י. והיו האותיות בפרוד. אשר משה חיבר נ"א
באותיות יד ויהי סוף לסוף נ"ב להיות דין למצרים ותחבר א' אל יו"ד
להיות א"י חס"ם לישראל (מדקס):